

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
Нови преводи као средство за актуелизацију изворника
Анђеле Миливојевић

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ПРЕГЛЕД И ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Датум и орган који је именовао Комисију:

Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 24. августа 2020. године.

2. Састав Комисије:

Ментор: др Мила Самарцић, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду

Ужа научна област: Италијанистика, Италијански језик

Датум избора у звање: 01. 02. 2012.

др Јулијана Вучо, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду

Ужа научна област: Италијанистика, Италијански језик

Датум избора у звање: 14. јул 2010.

др Данијела Ђоровић, ванредни професор, Филозофски факултет Универзитета у Београду

Ужа научна област: Италијанистика, Италијански језик

Датум избора у звање: 20. 05. 2016.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име родитеља, презиме	Анђела, Ранђел, Миливојевић
Датум и место рођења	14.03.1972. Скопље, Р. Македонија
Наслов мастер тезе	/
Датум и место одбране маг. тезе	/
Научна област из које је стечено академско звање мастер	/

Библиографија:

Arsić, A. (2005). Vladislav Bajac, una voce del tutto particolare della letteratura serba. In: *COMUNICARE letterature lingue*, 5: 279-291.

Milivojević, A. (2010). Uloga tradicije u oblikovanju ličnog i nacionalnog identiteta u romanu Vikrama Seta *Odgovarajući momak*. *Komunikacija i kultura online*, 32-53.

Milivojević, A. (2012). Su alcune particolarità della trasposizione linguistica e culturale nella traduzione dell'opera *L'Islam globale* di Khaled Fouad Allam. *Italica Belgradensia* 2/2013, 191-204.

Milivojević, A. (2015). Novi prevodi - nova tumačenja. U: A. Vraneš & Lj. Marković (prir.), *Kulture u prevodu, Zbornik radova sa međunarodne konferencije na Filološkom fakultetu*. Beograd: Filološki fakultet: Univerzitet u Beogradu, 1, 397-410.

Milivojević, A. (2015). Traduzione tra teoria e pratica. Alcune osservazioni sulla natura reciproca del loro rapporto. In: Scotti Jurić R., Poropat Jeletić N., Matticchio I. (a cura di), *Studi filologici e interculturali tra traduzione e plurilinguismo*. Atti del Convegno Internazionale di Università "Juraj Dobrila" di Pola. Roma: Aracne, 395-408.

Milivojević, A. (2016). Le traduzioni de *Il principe* del Machiavelli in serbo(croato). *Italica Belgradensia* 2/2016, 81-103.

Milivojević, A. (2017). Novi prevodi kao sredstvo približavanja izvorniku: *Pokojni Matija Paskal* Luidija Pirandela. U: S. Gudurić & M. Stefanović (prir.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru* 7, VII-1, Novi Sad: Filozofski fakultet, 389-398.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Нови преводи као средство за актуелизацију изворника

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација *Нови преводи као средство за актуелизацију изворника* има 248 страница и следећа поглавља: (1) *Увод*, (2) *Ретрадуктолошке студије*, (3) *Макијавелијев Владалац – Шта се поново преводи?*, (4) *Макијавелијев Владалац – Зашто се поново преводи?*, (5) *Макијавелијев Владалац – Ко поново преводи?*, (6) *Макијавелијев Владалац – Како се поново преводи?*, (7) *Пиранделов Покојни Матија Паскал – Шта се поново преводи?*, (8) *Пиранделов Покојни Матија Паскал – Ко и зашто поново преводи?*, (9) *Покојни Матија Паскал: Како се поново преводи?*, (10) *Архаизација/модернизација и локализација/ пострањивање у преводима романа Покојни Матија Паскал*, (11) *Закључак и Литературу*.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Основни циљ ове дисертације био је испитивање валидности појединих концепата у оквиру ретрадуктолошких студија, односно важење Берманове хипотезе, поставке о суплементарности превода и комплементарности, односно ривалству превода (на корпусу више превода истог изворника Макијавелијевог трактата *Владалац* и Пиранделовог романа *Покојни Матија Паскал*). Кандидаткиња је применила функционалну методологију испитивања квалитета превода Катарине Рајс (2000) и трансферно-оријентисану методологију Ленса Хјусона (2011), уоквиривши обе методологије теоријом о паратексту Жерара Женета (1997). Основни правци истраживања ретрадуктолошких студија, почев од деведесетих година прошлог века па до прве две деценије новог миленијума настоје да пруже одговор на питања која се тичу предмета нових превода, разлозима за њихову појаву, начина превођења и бројним другим. Стога је кандидаткиња изложила основне концепте ове дисциплине кроз поглавља насловљена: „Шта се поново

преводи?"; „Зашто се поново преводи?"; „Како се поново преводи?“ и „Ко поново преводи?“.

Два дела која чине корпус овог истраживања (Макијавелијев *Владалац* и Пиренделов *Покојни Матија Паскал*) припадају потпуно различитим временским и књижевним епохама у историји италијанске књижевности. И поред тога, не повезује их само припадност истом језичком и просторном контексту, већ и одређене сличности како на текстуалном тако и на вантекстуалном плану. Као и свим текстовима који су предмет поновног превођења, заједничке одлике су им двозначност, вишеслојност и иновативност. У разматрању разлога за појаву нових превода, истакнуто је да језички разлози нису били кључни за појаву нових превода, с обзиром да су оба корпуса превода заправо дијахронијска у односу на сам изворник, а међусобно синхронијска. Језичку архаичност Доминиковића критиковала су два потоња преводиоца, али њихова критика је била програмска и условљена идеолошким разлозима и ни на који начин није „изазвала“ појаву наредног превода, Франгешовог, као ни оних следећих. Из истраживања произлази да је сваки потоњи превод заправо, ма колико преводиоци „прећуткивали“ своје претходнике, представљао својеврсну реакцију на претходни превод. Овакав закључак улази у поље историјског посматрања превода, иако на начин другачији од његовог онтолошког погледа: не тако што посматрамо историју као прогрес и напредовање ка бољем преводу, већ у смислу да сви преводи истог изворника ступају у међусобно интерактиван однос и независно од воље својих твораца.

У централном делу дисертације кандидаткиња је обрадила питање начина на који се дела поново преводу. У ту сврху применила је две различите методологије за испитивање квалитета превода и бавила се питањима архаизације, односно модернизације и локализације, односно пострањивања текста. Процена квалитета превода у обе примењене методологије дала је кохерентне резултате, односно једнак поредак циљних текстова. И процена функционалног типа Катарине Рајс и трансферно-оријентисана метода процене квалитета Ленса Хјусона указале су на то да је личност преводиоца кључни фактор за квалитет превода, а да је тек на другом месту природа изворника, о чему сведочи кохерентност резултата добијена за сва три преводиоца. Преовлађујући приступ у превођењу оба дела био је циљно-оријентисан: специфично културни елементи којих није било у изразитом смислу у *Владаоцу* представљали су битан сегмент хватања у коштац са *Покојним Матијом Паскалом*. Преводиоци на једнак начин у оба корпуса усвајају стратегију видљивог односно невидљивог преводиоца: Ристић и Стојановићева невидљиви су преводиоци иако на два потпуно различита начина и са различитим исходиштем; Ристић пушта писца да говори, док Стојановићева „поклања“ (или намеће?) писцу свој сопствени глас. Дакле, осим што личност преводиоца значајно утиче на то како се преводи, и сама природа преведеног дела условљава тај избор. Ово питање је нарочито занимљиво ако се посматра кроз призму приступа архаизацији односно модернизацији превода: помислило би се да је ово питање било кључно за превод дела „историјског жанра“ какво је *Владалац*. Ипак, сасвим супротно очекивањима, ово питање је задобило већи значај на корпусу превода *Покојног Матије Паскала* и то са становишта изокренуте пиранделовске перспективе: стил Пирандела захтевао је да преводиоцима у помоћ прискоче стилска средства за архаизацију, модернизацију и локализацију, док су ова средства тек спорадично коришћена у преводу *Владаоца*, у циљу патинирања превода односно остављања утиска архаичности (ако се изузме Доминиковићев превод). Арсенал

средстава која су на располагању преводиоцу свакако је ограничен: истина је да је његов инструмент рада језик који представља неисцрпан извор за захватање правих решења, али се тај инструмент мора управљати према „подешавању“ изворника, односно према његовом стилу, форми, специфичним језичким одликама и слично. И све ово иде у прилог томе колико је превођење несводиво на теоријске поставке и принципе и како је преводилачку делатност тек делимично могуће укалупити у одговарајућа тумачења и правце. Кандидаткиња стога поставља питање: да ли се поново преводи са свешћу о поновном преводу? Декларативно не, али суштински да. Заправо је сваки потоњи превод на неки начин бивао одређен претходником, несвесно или свесно, у тајном животу превода.

Питање одабира адекватне методологије како би се утврдио квалитет превода и превазишле паушалне субјективне процене задобија све већи значај у оквиру преводилачких студија. У потрази за одговарајућом методологијом кандидаткиња је дошла до закључка да није свака методологија примењива на сваку врсту текста. Првобитни покушај примене методе Ленса Хјусона на процену квалитета превода *Владаоца* испоставио се као превише „вештачки“ и „насиљан“ јер се Макијавелијева мешавина афективног и научног стила исказана фирентинским језиком ХВИ века показала „неукротивом“ са становишта Хјусоновог трансферно-оријентисаног метода. Као што је сама природа дела наметнула своју стратегију превођења, нагонећи преводиоце да траже компромис између изворно или циљно-оријентисаног превода, што се показало као најуспешнији приступ, исто тако је кандидаткиња морала да уприличи своје мерне инструменте: испоставило се да је изузетно тешко преводе *Владаоца* мерити на основу језичке блискости са изворником и одступања од њега; будући да је у питању „историјски“ текст, штиво једнако захтевно како на језичком тако и на интерпретативном плану, није било могуће мерити овом прецизном методом поређења стилске подударности. Стога се ауторка определила за функционалну процена превода која је знатно флексибилнија и обухвата и текстуалне и вантекстуалне параметре. Пиранделов *Покојни Матија Паскал*, с друге стране, био је прикладан управо за овакву врсту мерења, јер је у основи методологије Ленса Хјусона прецизна и fino издиференцирана компаративна анализа стилских одлика између изворног и циљног текста.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

- Milivojević, A. (2015). Novi prevodi - nova tumačenja. U: A. Vraneš & Lj. Marković (prir.), *Kulture u prevodu, Zbornik radova sa međunarodne konferencije na Filološkom fakultetu*. Beograd: Filološki fakultet: Univerzitet u Beogradu, 1, 397-410.
- Milivojević, A. (2015). Traduzione tra teoria e pratica. Alcune osservazioni sulla natura reciproca del loro rapporto. In: Scotti Jurić R., Poropat Jeletić N., Matticchio I. (a cura di), *Studi filologici e interculturali tra traduzione e plurilinguismo*. Atti del Convegno Internazionale di Università "Juraj Dobrila" di Pola. Roma: Aracne, 395-408.
- Milivojević, A. (2016). Le traduzioni de *Il principe* del Machiavelli in serbo(croato). *Italica Belgradensia* 2/2016, 81-103.

- Milivojević, A. (2017). Novi prevodi kao sredstvo približavanja izvorniku: *Pokojni Matija Paskal* Luidžija Pirandela. U: S. Gudurić & M. Stefanović (prir.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru* 7, VII-1, Novi Sad: Filozofski fakultet, 389-398.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација Анђеле Миливојевић представља допринос преводачким студијама у Србији, а посебно ретрадуктолошким истраживањима која су код нас још у повоју. Поредити резултате до којих је дошла испитивањем валидности основних теоријских постулата у области ретрадуктолошких студија на два различита корпуса, кандидаткиња је дошла до следећих јединствених закључака:

Берманова хипотеза је у оба испитивана корпуса потпуно оповргнута: у случају превода *Владаоца* редослед блискости са изворником је потпуно изокренут; највећи степен подударности са изворником остварио је најпре први превод, дакле изворнику најближи, док хронолошки следе други па трећи превод. Једино су четврти и пети превод заменили места, односно четврти превод се у овој класификацији нашао на последњем, а пети на претпоследњем месту. Уочена је хомогеност резултата у свим параметрима испитивања, како на плану стилске анализе (граматичке, лексичке, семантичке) тако и на плану кохерентности у превођењу терминологије.

На корпусу Пиранделових превода добијени су слични резултати у односу на прва два превода: први и други показали су се као ближи изворнику, док је трећи био удаљенији од изворника и ближи циљној култури; четврти одступа од овог поретка у смислу да је у појединим сегментима био удаљенији од изворника (већи степен формалне слободе у односу на стилске одлике синтаксичког и лексичког типа), док је у односу на репродуковање „хуморизма“ био ближи изворнику кроз употребу одговарајућих стилских средстава. Стога би се на овај превод могла применити дефиниција „престилизације“, односно новог преобликовања Пиранделове „модерности“ у „архаичном кључу“.

Ауторка закључује да преводи *Владаоца* заиста и остварују суплементарност, у складу с Робинсоном поставком о суплементарности превода, али не у смислу „хватања“ сва три типа (квантитативне, квалитативне и временске), већ у смислу побољшања појединих аспеката. Исто важи и за преводе *Покојног Матије Паскала*: најновији превод јесте био суплементаран по питању хватања „хуморизма“, али је истовремено и напустио формалне одлике изворника. Робинсонова поставка која се односи на осавремењавање превода јесте тачна јер сваки превод јесте био „савременији“ од претходних, али не због намере преводаоца, већ под утицајем простих језичких законитости које су одиграле свој утицај на језик превода. Робинсонова поставка о томе да старији превод може сам за себе да постане „класичан“ текст који чини актуелни књижевни миље, потврђена је само у случају првог превода *Владаоца*, али не и у случају превода *Покојног Матије Паскала*.

Коначно, као што то ауторка истиче, примена резултата ове дисертације могла би бити двојака: како на пољу теоријског проучавања нових превода, тако и у практичном

смислу, као оквир за спровођење даљих истраживања на пољу ретрадуктолошких студија, у оквиру наставе италијанске или компаративне књижевности или пак дидактике превођења.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

На основу Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду и налаза у извештају из програма iThenticate којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „*Нови преводи као средство за актуелизацију изворника*”, аутора **Анђеле Миливојевић**, изјављујемо да извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

IX ПРЕДЛОГ

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да извештај прихвати и упути га Већу друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност и да кандидаткињу позове на усмену одбрану пред истом комисијом.

У Београду, 17. септембра 2020.

Комисија:

др Мила Самарцић, ред. проф.

др Јулијана Вучо, ред. проф.

др Данијела Ђоровић, ван. проф.